

Evoluce člověka v teologickém kontextu

George L. Murphy

Zdroj: http://biologos.org/uploads/projects/murphy_scholarly_essay.pdf

Překlad: Pavel Škoda

Bůh zjeven na kříži

Podnětných diskuzí nad biblickými texty a vědeckými důkazy vztahujícími se k původu člověka máme dnes celou řadu. V této eseji bych rád vzal v úvahu jak Písmo, tak vědu, ale nebudu se zabývat jejich detailní analýzou. Raději bych zde poskytl celkový teologický pohled na danou problematiku. Je třeba vzít v úvahu křesťanskou tradici jako celek, a nikoli pouze myšlenky mající svůj původ v některé z křesťanských komunit, v nichž jsme vyrůstali. Jde o to, abychom se zabývali zdroji, které nám mohou pomoci v řešení otázek, které na nás vkládá skutečnost evoluce.

Přístupem, který jsem zvolil pro vztah mezi křesťanskou vírou a vědeckým poznáním, je kontext teologie kříže.¹ Boží základní zjevení spočívá v události kříže, tj. v ukřižování Ježíše Nazaretského a jeho vzkříšení (tyto dva aspekty nelze oddělovat). To byl nejen způsob, jaký Bůh použil k řešení problému, ale také nejhlubší zjevení pravé Boží identity. Je to paradoxní zjevení v skrytosti, protože nic není našim představám o Bohu vzdálenější, než muž umírající v ponížení, smrtí zločince a opuštěný Bohem.

Pokud je v události kříže obsaženo Boží sebezjevení, pak můžeme očekávat, že se jedná o klíč k Božímu obecnému *modus operandi* ve světě. Inkarnace a utrpení Krista jsou ve Fil 2,7 popsány jako „vyprázdnění“ (kenosis) či sebeomezení. Ve stvoření, kde (použijme starou ilustraci) Bůh pracuje se stvořenými bytostmi a skrze ně jako s „nástroji“, svoji aktivitu vědomě omezuje a jedná v rámci možností svého stvoření v souladu s tím, co nazýváme fyzikálními zákony. Bůh *by mohl* projevit absolutní moc a „porušit“ tyto zákony, avšak naše zkušenosti nám ukazují, že pokud se tak děje, dochází k tomu jen velmi zřídka.

Protože to, co vědecky pozorujeme, je chování Božích nástrojů, a nikoli toho, který je používá, jsou tyto pozorované skutečnosti zároveň Božími „maskami“. Právě tak, jako je Bůh skrytý našemu přímému pozorování, co se týká jeho díla spásy, je skrytý i v jeho průběžné činnosti ve stvoření: „Věru, ty jsi Bůh skrytý, Bůh Izraele, spasitel.“ (Iz 45,15). Pravidelnost přírodních procesů, které jsou toho důsledkem, je dar, který nám umožňuje porozumět našemu světu jeho vlastními slovy.

To nám také pomáhá porozumět něčemu, co je pro mnoho křesťanů znepokojivé: existenci tvrzení v Písmu, která jsou z pohledu vědeckých a historických studií vnímána jako mylná. Nad Zemí se například nenachází žádná „klenba“ ani kosmický oceán nad ní, jak je popsáno v Gn 1,6-8 a v Ž 148,4.² Když Duch Svatý inspiroval biblické pisatele, zjevně chtěl, aby svědkové zjevení byli limitováni takovou úrovní znalostí o světě, jakou měla kultura, v níž žili (podobné myšlenky

¹ George L. Murphy, *The Cosmos in the Light of the Cross* (Trinity Press International, 2003). Myšlenky v této eseji budou mnohem detailněji rozvedeny v plánované knize nazvané *Actual Atonement: Talking about Salvation in a Scientific World*. Co se týká Lutherovy teologie kříže, pak viz Gerhard O. Forde, *On Being a Theologian of the Cross* (William B. Eerdmans, 1997).

² Viz např. Denis O. Lamoureux, *Evolutionary Creation: A Christian Approach to Evolution* (Wipf and Stock, 2008), pp.120-125.

„akomodace“ lze vystopovat až do rané církve a byly použity i Kalvínem).³ Ukážeme si významný příklad, když budeme uvažovat o iritujícím vztahu mezi hříchem a smrtí.

Problém, který přináší evoluce

Biologické evoluci tedy můžeme rozumět jako Božímu tvůrčímu dílu konajícimu skrze přírodní procesy, které dnes věda studuje. Vědci v těchto procesech Boha nepozorují o nic více, než při studiu metabolismu či nukleárních reakcí. Pokud jsme pochopili, že výpověď knihy Genesis o stvoření není nutno číst jako historický dokument či moderní vědeckou zprávu, pak pro nás teorie o kosmické a biologické evoluci nepředstavují žádný zdroj konfliktu vzhledem ke křesťanskému učení o stvoření. Lze jim rozumět v kontextu víry, že trojjediný Bůh je svrchovaným zdrojem všeho, co jest, a že je aktivním ve všem, co se na světě děje. Avšak biologická evoluce (a zejména evoluce člověka) přináší některé těžké otázky pro křesťanskou víru o lidské podstatě, hříchu a spasení.

Pokud se zde lidé objevili způsobem, jaký navrhuje teorie evoluce, pak byla naše prehistorie plná špatného jednání. Nejednalo se o krvavou válku všech proti všem, protože v evoluci hraje významnou roli nejen soutěžení, ale také spolupráce. Nicméně přírodní výběr, který jako kritický faktor evoluce identifikovali již Darwin a Wallace, znamená, že byla upřednostněna jistá úroveň sobeckého jednání našich předků. Mohly zde být klam, krádež, sexuální promiskuita či násilí, a tyto tendence přešly i na nás. A nejedná se o nic teoretického: tento obrázek nám potvrzuje pozorování našich nejbližších žijících příbuzných - lidoopů.

To přináší výzvu křesťanským myšlenkám o dobru Božího původního stvoření a o lidské svobodě. Tradiční teologický koncept „prvotního hříchu“ lidí se jeví jako nekompatibilní s takovým obrazem skutečnosti. Tato výzva je stupňována genetickými důkazy o tom, že populace prvních lidí musela být podstatně větší než dvě osoby. Vzhledem k těmto zjištěním je těžké uchovat si představu, že pocházíme doslovně z Adama a Evy, kteří byli stvořeni morálně dokonalí, ale svobodně se rozhodli Boha neposlušat. Pokud zde ale nebyl jeden unikátní prehistorický pád do hříchu, nemají některé tradiční způsoby chápání spasitelného Kristova díla nadále smysl.

Jak se s těmito výzvami jako křesťané vyrovnat? Adekvátní odpověď vyžaduje poctivý a čestný přístup ke studiu Písma a ochotu nově promyslet v pokoře a respektu některé výklady, o nichž si křesťané po staletí mysleli, že jsou správné. A také to vyžaduje brát vážně výsledky vědeckého výzkumu (ale zároveň nezapomínat na jejich nefinální charakter). Potřebujeme znát co nejlépe svět kolem nás, protože jeho stvořitelem je Bůh. Měli bychom se tedy snažit porozumět poznatkům vědy ve světle svědectví Písma, a to v jeho celkovém pohledu, a nikoli pouze na základě několika izolovaných textů.

Spravedlnost a hřích v křesťanské tradici

Na začátek je třeba si uvědomit, když se pokoušíme porozumět evoluci v kontextu křesťanství, že zde existují dva různé křesťanské pohledy na člověka. Zaprvé, hřích není původní součástí podstaty lidství. To vidíme nejzřetelněji, pokud si připomeneme, že Ježíš Kristus, inkarnovaný Bůh, byl plně člověk a vzor ryzího lidství (viz např. Žd 2.6-9, kde je citován Žalm 8 a aplikován na Krista jako na člověka *par excellence*). A Pavel nám říká, že „toho, který nepoznal hřích, kvůli nám ztotožnil s hříchem, abychom v něm dosáhli Boží spravedlnosti“ (2 Kor 5,21).

Za druhé, všichni lidé (kromě Krista) hřeší. Ve 3. kapitole listu Římanům Pavel k tomuto tématu cituje několik starozákonních pasáží a uzavírá slovy: „Všichni zhřešili a jsou daleko od Boží slávy“ (Ř 3,23).

³ Bruce Vawter, *The Inspiration of Scripture* (Westminster, 1972); pp. 40-42; Ford Lewis Battles, *Interpretation* 31 (1977): 19-38.

Podstatou hříchu je selhání v ochotě nade vše ostatní důvěřovat pravému Bohu: první přikázání je na prvním místě. Selhání v tom mít Boha na prvním místě vede k odcizení se Bohu a to je zdroj dalších hříchů (Ř 1,21-32). My všichni sdílíme obecný stav hříšnosti, což je více než skutečnost, že mnoho lidí hřeší.

V tomto stavu se nachází celá lidská rasa – ale nemuselo tomu tak být. Abychom pochopili smysl obou těchto myšlenek dohromady, je přirozené podívat se na historický původ našeho stavu, a to nám nabízí první kapitoly knihy Genesis. V rámci křesťanské tradice však byly biblické příběhy o stvoření člověka a o hříchu chápány dvěma odlišnými způsoby – západním (latinským) a východním (řeckým).

Výklad, který nám je neznámější, je ten, který se udržel v západní církvi, a jehož autorem je Augustin, biskup ze 4. - 5. stol. n. l., který žil ve městě Hippo v severní Africe.⁴ Augustin vnímal náš hříšný stav jako do té míry zoufalý, že jsme naprosto neschopni důvěřovat Bohu či ho dokonce milovat bez Božího daru v Kristu. Tento stav sahá až k samému počátku našich životů (pokud jsme schopni si sami svobodně zvolit, zda chceme či ne vejít do vztahu důvěry, když dosáhneme jistého věku zralosti, proč žádný člověk nevolí správně?). Myšlenka, že všichni lidé začínají svůj život jako hříšní, je jedním z významů pojmu „prvotní hřích“. Paul Tillich říká „Hřích je nejprve stavem, až poté se stává činem“.⁵

Augustin spojoval tuto hříšnou přirozenost s hříchem, který byl „původní“ v jiném smyslu. Jednalo se o první hřích v lidské historii, o neposlušnost Evy a (především) Adama. Diskutabilní latinský překlad Ř 5,12 vedl Augustina k tomu, aby tvrdil, že Adamovi potomci ve skutečnosti hřešili *v něm*, a tak byly vina i důsledek jeho hříchu předány na celou lidskou rasu⁶ (Augustin si myslel, že se tak stalo kvůli sexuální touze, která je součástí pohlavního styku).

Toto chápání prvního lidského hříchu bylo obvykle doprovázeno předpokladem, že Bůh stvořil Adama a Evu jako dokonalé bytosti, a to je často dokládáno detailním popisem jejich krásy, moudrosti atd. (např. anglikánský biskup Robert South v popisu Adama tvrdí: „Aristoteles ani zdaleka nedosahoval kvalit Adama“⁷). Výsledkem je pak obraz náhlého pádu z bezhříšných výšin do hlubin pokřivenosti.

Z pohledu východní církve však dostáváme jiný obrázek. Významným reprezentantem tohoto pojetí je Ireneus (pocházel původně z Malé Asie, ale ke konci druhého století n. l. se stal biskupem v Gaulu). Myslel si, že Bůh stvořil Adama a Evu jako dobré, ale nikoli dokonalé, tj. ve stavu jisté *nevyzrálosti*, a očekával, že se budou jejich osobnosti rozvíjet. „Člověk byl (po stvoření) jako malé dítě, ještě nedosáhl plné schopnosti využít svůj rozum“ píše Ireneus a pokračuje: „bylo nezbytné, aby dosáhl plného rozvoje skrze osobní růst“. Adamův hřích pak vnímá jako „dětský“, a z toho plyne, že jeho důsledek nebyl tak závažný, jak později chápal Augustin. Lidé i pak měli jistou schopnost spolupracovat s Bohem. Tento postoj je i dnes oficiální v tradici pravoslavné církve.⁸

Jak Ireneus, tak Augustin chápali Gn 2 a 3 jako historický záznam počátků lidstva. Kritické studium Písma i vědecké poznání nás však zdá se vedou k závěru, že to je nepravděpodobné. Je důležité si uvědomit, že se jedná o závěr týkající se typu literárního žánru, jakým jsou tyto texty napsány, a ne autority, jakou mají pro křesťany. Tyto texty jsou důležitou součástí Písma, zdrojem a normou pro křesťanské učení. Jsou pravdivou a autoritativní teologickou výpovědí o našich vztazích a vztazích celého světa s Bohem. Na Adama a Evu můžeme nahlížet jako na teologickou reprezentaci prvních hominidů, s nimiž Bůh nějak vstoupil do komunikace, ale neměli bychom se pokoušet identifikovat je s historickými postavami.

⁴ Augustinovy spisy jsou dostupné např. ve sborníku *Saint Augustin: Anti-Pelagian Writings in The Nicene and Post-Nicene Fathers* (Wm. B. Eerdmans, 1979 reprint), First Series, Volume V.

⁵ Paul Tillich, „*You Are Accepted*“ in *The Shaking of the Foundations* (Charles Scribner's Sons, 1948), p.155.

⁶ Ř 5,12 ve skutečnosti říká: „Skrze jednoho člověka totiž vešel do světa hřích a skrze hřích smrt; a tak smrt zasáhla všechny, protože všichni zhřešili.“ (ČEP) a to zcela mění význam verše.

⁷ Citováno z Arthur S. Peake, *Christianity: Its Nature and Truth* (Duckworth, 1908), p.116.

⁸ Irenaeus of Lyons, *On the Apostolic Preaching* (St. Vladimir's Seminary, 1997), p.47; Timothy Ware, *The Orthodox Church* (Penguin, 1963), pp.224-225.

I když tedy v úvodních kapitolách Genesis nenacházíme historický záznam příběhu prvních lidí, interpretace podobné té Ireneově nám zdá se poskytnout dobrý základ k tomu, jak bychom o prvních lidech mohli přemýšlet. Především jsou tyto úvahy jistě blíže skutečnému významu textu Genesis, než myšlenka původně dokonalého stvoření. Bible říká, že Boží stvoření bylo „velmi dobré“ (Gn 1,31), nikoli „dokonalé“. Doslovně dokonalý svět by musel být nutně statický, protože jakákoli jeho změna by jeho stav pouze zhoršila. Již pouhá skutečnost, že Boží přikázání stvořeným organizmům znělo „plodte a množte se“ ukazuje, že dokonalý statický svět není tím, o čem text hovoří.

Čas je součástí stvoření a z toho vyplývá, že již od počátku bylo Božím záměrem, aby měl svět a lidstvo svoji historii. První zpráva o stvoření v Genesis končí sobotou, která je v židovské tradici chápána jako znamení a předchůt' Božího království, v němž budou završeny dějiny. Již v prvních kapitolách Písma máme náznak cíle, který Bůh zamýšlí pro své tvoření.

Spíše než vytvoření plně vyvrážděných osob tedy nacházíme obraz božího zamýšleného rozvoje lidstva. Jakmile však do světa přišel hříšník, byl tento rozvoj pokřiven. Athanasius z Alexandrie, další představitel východní církve, hovoří o prvních lidech jako o bytostech postavených před volbu mezi životem a "porušením ve smrti". Na mysl nám přichází Ježíš, který používá obraz dvou cest, první vedoucí k životu a druhé ke zkáze (Mt 7,13.14). Obraz, který je nám představen v prvních kapitolách knihy Genesis, není ani tak obrazem jediného náhlého "pádu" ze stavu dokonalosti (Gn 3), ale postupného "upadání", které zde začíná. V dalších kapitolách vidíme, jak se zhoršuje až do stavu, který je popsán v Gn 6,5-7, což je úvod k události potopy.

Tento náčrt samozřejmě nevykresluje přesný obraz raných lidí, který nám poskytuje věda. To není nic překvapivého, protože pisatelé Genesis neměli k dispozici empirická data ani teoretické koncepty, které dnes máme my. Nicméně, interpretace příběhů z knihy Genesis řeckými teology, jako byl Ireneus, zapadá do obecné představy evolučního vývoje mnohem lépe než obrázek, který je součástí latinské tradice.

Na začátku jsme vzhledem k implikaci evoluce poznamenali, že první lidé nebyli morálně dokonalí, ale měli tendenci k sobeckému chování a zraňování svých bližních. To samo o sobě nebyl hříšník: ani dnes nevnímáme šimpanze jako "hříšné", když se takto chovají. Hříšník má v první řadě co dělat s naším vztahem k Bohu, takže kategorie hříšníka je nemístná dříve, než Bůh lidem zjeví část své vůle. Když však s nimi Bůh nějakým způsobem začal komunikovat, aby nadále nezraňovali své bližní, začali pak být v pokušení toto povolání ignorovat.

Lidé mohli, i když ne bez nesnází, jít po cestě rozvoje, kterou pro ně Bůh zamýšlel, protože nejsme determinováni ani skrze naše geny, ani na základě kulturního prostředí, v němž žijeme, abychom se chovali jediným možným způsobem. Pokušení však bylo silné. Slovy Reinholda Niebuhra hříšník nebyl "nezbytný", ale byl "nevyhnutelný".⁹ Tím, že lidé odmítli důvěřovat Bohu a poslouchat ho, odvrátili se od cíle, který Bůh zamýšlel, a zvolili si jinou cestu. Brzy jsme tak sešli z cesty, a protože jdeme směrem od Boha, jsme ztraceni v lese a kolem padá noc.

To je teologický obrázek, který získáváme z prvních kapitol knihy Genesis. Neposlušnost Adama a Evy vyústila v porušené vztahy mezi sebou navzájem a s přírodou (Gn 3,12-19). Kain zabil svého bratra, Země byla plná násilí a i po potopě Bůh zjišťuje, že "zaměření lidského srdce je od jeho mládí zlé" (Gn 8,21 ČSP). A i když tyto kapitoly nejsou historickým záznamem raných lidí, korespondují velmi dobře s Gibbonovými slovy, že lidská historie je "jen o málo více než záznam zločinů, pošestilostí a neštěstí lidstva".¹⁰ Důkazy prehistorických religiálních praktik jsou většinou nahlíženy pozitivně, avšak ve skutečnosti prozrazují hříšnou podstatu lidí. V 1. kapitole listu Římanům Pavel popisuje problém lidstva nikoli jako nedostatek religiozity, ale jako falešné náboženství.

⁹ Reinhold Niebuhr, *The Nature and Destiny of Man* (Charles Scribner's Son, 1964), Volume I, p.150.

¹⁰ Edward Gibbon, *The Decline and Fall of the Roman Empire* (Random House, n.d.), Volume I, p.69.

Pozdější generace se pak rodily do tohoto stavu. Biologicky máme sobecké tendence, které jsou důsledkem přirozeného výběru. Navíc již od první chvíle svého života vdechujeme toxickou atmosféru modlářského pohledu na svět včetně hodnot, které takový pohled upřednostňují. To je mnohem vážnější než setkat se pouze s několika špatnými příklady. Pro dítě, které se narodí do rasistické kultury, je téměř "přirozené" stát se rasistou. Tak i všichni, kteří se rodí do kultury hříchu, budou hříšní a budou se učit hřešit.

Augustin se v Adamovi a Evě mýlil, ale měl pravdu, co se týká závažnosti našeho hříšného stavu a naší neschopnosti důvěřovat Bohu. Oddělení od Boha, zdroje života, jak je popsáno v Ef 2,1.2 a Ko 2,13, je smrtelně nebezpečný stav, z nějž nejsme schopni uniknout vlastními silami. A ani to nechceme. V tomto stavu nejsou lidé schopni, jak tvrdí reformační konfese, spolupracovat s Bohem na svém obrácení: mrtví nespolupracují.

Je přirozené chtít znát další podrobnější informace o raném vývoji lidstva. Kdy a kde žili první lidé? Kolik jich bylo? Jak s nimi Bůh komunikoval a jaká byla podstata první lidské vzpoury vůči Bohu? Vědecké poznatky do některých z těchto otázek vnáší světlo a můžeme očekávat, že se dočkáme ještě většího porozumění. Nás však zajímá především teologický pohled, a nikoli historický. Pro náš účel jsou tyto faktické detaily prakticky nepodstatné. Dokonce, i kdybychom četli Gn 3. kapitulu jako skutečný příběh, je znalost druhu ovoce, který Adam s Evou snědli, nepodstatná a je i nemožné zjistit jeho konkrétní podobu.

Máme zde však mnohem důležitější otázku: korespondují tyto první bytosti, které považujeme za člověka v teologickém smyslu (hebrejsky *adam*), s objevením se druhu *homo sapiens*, respektive s "anatomicky moderními lidmi"? Tendence předpokládat, že Boží zájem a historie spásy má co do činění pouze s lidmi, a již ne s jinými bytostmi, nás může vést k závěru, že tomu tak skutečně je. Avšak Boží zájem nelze omezit či takto limitovat. Biblická naděje spočívá v tom, že "všechno, co jest" bude skrze kříž smířeno s Bohem (Ko 1,20). Pokud tomu tak skutečně je, nepotřebujeme se dožadovat rozlišení, zda nejranější Boží zjevení bylo dáno členům druhu *homo sapiens*, či některému z jeho předchůdců.

Hřích a smrt

Je poměrně jednoduché říci, že hříšníci, kteří neprožili znovuzrození, jsou ve stavu duchovní smrti, ale co se samotnou fyzickou smrtí, která ukončuje činnost našeho biologického "stroje"? Můžeme ji také přičítat důsledkům hříchu?

Fosilní nálezy ukazují, že organismy umíraly milióny let před tím, než se zde objevil člověk či dokonce primáti obecně. Přesto někteří konzervativní křesťané trvají na tom, že před "pádem nebyla smrt". To je hlavní důvod pro popularitu "kreationismu mladé země", který zastává názor, že naše Země je stará pouhých několik tisíc let namísto několika miliard. Pokud by byl tento názor pravdivý, pak by evoluce nemohla proběhnout a stvoření lidí a jejich první hřích se uskutečnilo dříve, než zemřel jakýkoli organismus.¹¹

Proti takovému názoru stojí zdrcující množství vědeckých důkazů; a navíc pro něj schází také opora v samotném Písmu. Texty, na které bývá v této souvislosti poukazováno, - Gn 3,19; Ř 5,12 a 1 Kor 15,21.22 - hovoří pouze o člověku. Skutečný důvod, proč je tak intenzivně zastáván názor "žádná smrt před pádem", je pocit, že Bůh *musel* stvořit dokonalý svět, v němž neexistuje žádné utrpení ani smrt. Když ponecháme stranou nepatřičnost diktování Bohu, jaký má být, selhává takováto víra ve chvíli, kdy je třeba vnímat hlubší vhléd do teologie kříže. Pokud se Bůh rozhodl účastnit se utrpení a smrti

¹¹ Edward B. Davis, "The Word and the Works: Concordism and American Evangelicals" in Keith B. Miller (ed.), *Perspectives on an Evolving Creation* (William B. Eerdmans, 2003), p.43

stvořených bytostí, aby přinesl smysl svému stvoření, nemělo by nás překvapit, že stvořil svět, ve kterém je smrt od počátku jako součást procesu, který vede stvoření k jeho cíli.

Avšak otázka týkající se smrti zvířat před příchodem člověka je pouze úvodem ke skutečnému problému. Co se smrtí člověka samotného? Vždyť Pavel říká, že "v Adamovi všichni umírají" (1 Kor 15,22). Jak tomu máme rozumět v kontextu fosilních důkazů o tom, že předchůdci člověka a raní lidé byli, podobně jako zvířata, smrtelní?

První kapitoly Genesis explicitně neříkají, zda by Adam a Eva zemřeli, pokud by nezhřešili. Athanasius si evidentně myslel, že by fyzicky zemřeli, avšak "nezůstali by navždy ve zmaru smrti" a James Barr argumentuje, že Genesis 3 není o ztrátě nesmrtelnosti, ale o ztrátě šance ji získat (viz Gn 3,22).¹² Oproti tomu pozdní židovská tradice, ze které vychází i Pavel, vidí hřích jako příčinu fyzické smrti. Když Pavel mluví o smrti, která přišla skrze Adama, zdá se zřejmé, že myslí jak duchovní, tak fyzickou smrt.

Měli bychom si nicméně připomínat, že smrt i pouze jako čistě biologický konec má mocný efekt, kterému se nelze vyhnout. Utrpení, které může smrti předcházet, pocit ztráty, nejistota o stavu po smrti, hororová představa rozkládajícího se těla a lítost nad nedokončenou prací, to vše zde může být přítomné. A to především když uvažujeme o své vlastní smrti nebo o smrti těch, které milujeme, ale také i v případě, kdy se o smrti pokoušíme přemýšlet objektivně.

Pro ty, kteří věří Písmu, je nejvážnější hrozbou oddělení od Boha, což je podstata významu hříchu. Je to nakonec právě hřích, ten "poslední nepřítel", který činí smrt tak hroznou. Odloučení od Boha implikuje nebezpečí věčného odsouzení. A ti, kteří jsou živi biologicky, ale bez Boha, se v jistém závažném významu účastní smrti (Ef 2,1-5; Ko 2,13). A je to právě tento stav, který se označuje termínem "duchovní smrt".

Můžeme ale zvážit možnost, že smrt taková být nemusela - že biologická smrt nemusela obsahovat všechny tyto hrozné prvky. Na biologickou smrt můžeme nahlížet jako na přechod do budoucího života, jak, zdá se, navrhuje Athanasius. Luther napsal, že pokud by Adam nezhřešil, "nikdy by nezemřel", avšak jeho náhled na to, jak by pak Adam "přešel do duchovního života" může být stejně tak dobře chápán jako popis vpravdě pozeňané fyzické smrti.¹³

My se díváme na historii života na Zemi ze své pozice lidí, kteří prožili své životy v atmosféře prostoupené hříchem. Z této své perspektivy vidíme umírání, které se odehrává v průběhu evoluce, a především u lidských bytostí, jako cosi, co je mnohem větší a horší než pouze fyzická smrt. U těch, kteří byli konfrontováni s Božím slovem a jím přesvědčeni, není ve skutečnosti možné vidět lidskou smrt jako čistě biologický fenomén oddělený od duchovní smrti. Hřích nebyl původcem smrti, ale dal smrti, která zde byla ještě před tím, než se objevil člověk, nový význam.

Pavel vidí smrt komplexně - jako biologickou smrt společně se vším strachem, který z ní máme, a ve světle našeho oddělení od Boha, které způsobil hřích. Odkazuje jak na biologickou, tak na duchovní smrt, i když od sebe oba tyto koncepty vzájemně neodděluje. Z pohledu vědy se mýlil v tom, že za počátek existence biologické smrti považoval první lidský pár; podobně jako se mýlil například pisatel první kapitoly Genesis, když psal o nebeské klenbě rozprostírající se nad Zemí. Duch Svatý upravil zjevení tak, aby odpovídalo Pavlovým kulturně podmíněným myšlenkám. Pavel však měl pravdu ve svém vyjádření teologické myšlenky, že hřích vytváří ze smrti nepřítele, hrozbu, která může být odvrácena pouze Bohem.

¹² Athanasius, "On the Incarnation of the Word," p.38. (Page lxxi of the Prolegomena by Archibald Robertson is also of interest.); James Barr, *The Garden of Eden and the Hope of Immortality* (Fortress, 1992).

¹³ Martin Luther, "Lectures on Genesis" in Luther's Works, vol.1 (Concordia, 1958), pp.110-111.

Spasení jako nové stvoření

Křesťané tvrdí, že Boží definitivní řešení problému hříchu a jeho projevů přichází skrze život, smrt a vzkříšení Ježíše Krista, inkarnované Boží slovo. Není zde však již jednotný pohled na to, *jak* nás Kristův život, smrt a vzkříšení smířil s Bohem. Existuje řada různých teorií smíření: vítězství nad silami zlam, zástupný trest, morální vliv aj.¹⁴

Není mým záměrem zřici se těchto teorií a navrhnout nějakou novou, která by smíření definitivně vysvětlila. Navrhuji však, že vzhledem k naší snaze o nalezení vztahu mezi křesťanským myšlením a vědeckým porozuměním světu, bude nejpřínosnějším přístupem zaměřit se na Kristovo dílo jako na nové stvoření, což je myšlenka, která je přítomná v mnoha jiných teoriích. Protože základní problém, jak jsem ho zde nastínil, spočívá v tom, že hřích vychýlil lidstvo z vytyčeného kurzu, lze o novém stvoření hovořit jako o *změně orientace* v trajektorii stvoření.

Abych mohl tuto myšlenku rozvést do větších podrobností, využil jsem přístupu Gerharda Fordeho.¹⁵ Forde navrhuje, že bychom se měli soustředit v první řadě na to, co skutečně přináší smíření mezi Bohem a lidmi, na událost kříže, a nikoli na uspokojení různých teoretických potřeb. Důsledkem zaměření se na kříž je usměrnění naší pozornosti na to, co Bůh dělá v Kristu, aby probudil víru v sebe. To je aspekt, který jiné přístupy často opomíjejí.

Základním problémem, který postavil lidstvo na špatnou cestu směrem od Boha, je naše neschopnost vložit svoji důvěru v pravého Boha. Místo toho, jak píše Pavel v 1. kapitole listu Římanům, vložili lidé svoji důvěru v různé druhy model. Proto se lidstvo odcizilo Bohu, a to je to, co musel Bůh napravit, aby navrátil běh všech věcí zpět k vytyčenému cíli - tj. smířit lidstvo se sebou samým. Bůh musí zničit naši víru v modly a stvořit v nás víru v něj.

Počátek tohoto díla je popsán v hebrejských Písmech v příbězích o povolání Abrahama a o stvoření Izraele jako Božího lidu z původně bezduchých egyptských otroků (Ex 6,9). Nejednalo se však o přímočarý proces, protože lidé jsou vždy v pokušení napodobovat Adama a Evu a bloudit: "Lidský synu" řekl Bůh Ezechieli, "tito mužové nosí v srdci své hnusné modly" (Ez 14,3). Proto je museli inspirování proroci neustále nabádat "navraťte se k Hospodinu, svému Bohu" (Jl 2,14).

Nakonec se Bůh sám stal účastníkem v evolučním procesu a v procesu lidské historie jako člen našeho druhu. Ježíš dal jasně najevo, že jeho úkolem je "abych přinesl chudým radostnou zvěst..., abych vyhlásil zajatcům propuštění a slepým navrácení zraku, abych propustil zdeptané na svobodu, abych vyhlásil léto milosti Hospodinovy." (Lk 4,18.19). Vyhláší blízkost Boží vlády a svými slovy i skutky tvoří konkrétní Boží vůli o uzdravení, pokoji a spravedlnosti. Kritizuje nespravedlnost a selhávání vkládat důvěru v Boha a zároveň vítá ty, kteří jsou odcizeni od Boha i od svých blízkých, a odpouští hříchy.

Pokud jsme odcizeni Bohu, nic z toho mít nemůžeme! Odpuštění hříšníkům a jejich přijímání do společenství jsou hrozbou pro tradiční náboženství a konvenční morálku. Když hovoříme o nadcházejícím čase Boží vlády, pak z toho plyne, že César již nadále vládcem nebude. Dobrá zpráva pro chudé může být špatnou zprávou ty, kteří vlastní ekonomickou moc. Zkrátka, povolání k důvěře ve způsobu, jakým Ježíš reprezentuje Boha, v první řadě ohrožuje naše náboženské, morální, politické a ekonomické zájmy. Musíme se ho proto zbavit a skrze naše zástupce Piláta a Kaifáše právě to děláme. Ježíš je popraven krutým a pokořujícím způsobem, to je varování pro každého, kdo si chce zahrávat s modlami.

Pak Kristus vstává z mrtvých a říká "pokoj vám" (J 20,19).

¹⁴ Aktuální studie například: Peter Schmiechen, *Saving Power: Theories of Atonement and Forms of the Church* (Wm. B. Eerdmans, 2005).

¹⁵ Gerhard Forde, "The Work of Christ" in Carl E. Braaten and Robert W. Jenson (ed.), *Christian Dogmatics*, Vol.2 (Fortress, 1984).

Pokud Ježíš skutečně vstal z mrtvých, pak je ospravedlněno jeho tvrzení, že mluví v Božím jménu. A více než to, On sám je hovořící Bůh, Boží slovo je jako jeden z nás. To v první řadě znamená, že náš hřích způsobil smrt našeho Stvořitele, zdroje našeho života. Falešní bohové, na něž jsme po celý život spoléhali, se ukázali jako ti, kteří nás vedli ke smrti. A pokud byly modly, v něž jsme věřili, diskreditovány a roztrženy, pak jako hříšníci ve skutečně reálném smyslu umíráme.

Událost kříže však nepřichází pouze jako odsouzení. Pokud nám byl v této události odhalen pravý Bůh, pokud k nám přichází s nabídkou pokoje a přijetí, pak je reálná víra v našeho Stvořitele možná. Když se toto děje, Bůh a hříšník jsou smiřováni. Základní význam smiření proto nespočívá v rituální oběti, v zaplacení dluhu či přijetí trestu, ale v doslovném „pro mě určeném“ smiření.

Takovéto porozumění Kristovu dílu by mělo být odlišeno od názorů, které chápou účinek kříže pouze jako „morální vliv“. Podle takové teorie spočívá význam zmíněné události v tom, že Kristova láska v nás vyvolává odpovídající lásku vůči Bohu. To je jistě pravda, ale to, co nás zachraňuje, není ani láska, ani morálka. Pointa spočívá v tom, že skrze kříž Bůh tvoří víru. Proto takové porozumění nazývám „fiduciální vliv“, protože zdůrazňuje důvěru – *fiducia* – která je podstatou víry.¹⁶

Slovo „vliv“ je také důležité. Kristus není pouze pasivním příkladem: Ježíšova slova v J 12,32 mluví o aktivní moci kříže, která přitahuje. Víra v Krista je dílem Ducha Svatého (1 Kor 12,3) a ne něčím, co můžeme vyvinout sami. Je to čin nového stvoření, jak říká Pavel ve 2 Kor 5,17 a Ga 6,15. Hříšníci se nestávají ihned dokonalými, ale ve skutečnosti pokračujeme ve svém boji s hříchem po celý svůj zbytek života. Ale stejně tak, jako je Boží stvoření vesmíru „na počátku“ následováno Boží pokračující tvořitelskou aktivitou ve světě, umožňující, aby vše směřovalo ke svému cíli, je Boží počáteční dílo, kterým zachraňuje hříšníka z duchovní smrti, následováno průběžným obnovováním víry a posvěcováním v průběhu jeho života. Životy lidí jsou obráceny zpět k Bohu, což je součástí procesu, kterým Bůh nově směřuje své stvoření k završení svého plánu, o němž hovoří v Ef 1,10, aby vše sjednotil v Kristu.

To se stává dnes, když jsou lidé konfrontováni s událostí kříže a je jim zvěstován ukřižovaný (srov. Ga 3,1). Dílo nového nasměrování stvoření se tak uskutečňuje průběžně v dějinách prostřednictvím a uvnitř společenství křesťanů.

Křesťanský hymnus v Ko 1,15-20 nám sděluje, že Kristovo dílo má kosmický rozsah. Můžeme zde vidět počátek širšího smiření v obnoveném lidstvu, které bere vážně Boží pověření starat se o Zemi jako o Boží zahradu, a vykonávat tak odpovídající správcovskou službu vzhledem ke stvořenému (Gn 2,15 a 1,28). Co je nad tím, o tom lze pouze spekulovat a nemám zde prostor pouštět se v tomto ohledu do detailů. Doufám však, že to, co zde bylo řečeno, alespoň nastiňuje návrh, jak začít reflektovat spasení v kontextu s vědeckým porozuměním světu.

¹⁶ George L. Murphy, *Currents in Theology and Mission* 37 (2010): 23-27.